

TRES ULLERES I UN PAPER: ESTUDI DEL TRACTAMENT EN PREMSA DE LA DISCUSSIÓ I L'APROVACIÓ DE LES BASES DE MANRESA DE 1892

JOSEP CORRAL VILELLA
Col·legi de Periodistes
de la Demarcació Catalunya Central

1. INTRODUCCIÓ

Van ser només tres dies, tot i que van donar molt de si. Les sessions de la primera assemblea de la Unió Catalanista a Manresa van marcar un abans i un després en l'evolució del catalanisme polític, però, com es va viure en el seu moment? Quina cobertura va tenir en la premsa de l'època?

L'assaig següent és un acostament a com van tractar els mitjans de comunicació l'aprovació de les Bases, tant els locals com els d'àmbit nacional i estatal. Tres nivells de mirada en els quals conflueixen veus de tota mena, a favor i en contra, i que van anar evolucionant des de la lectura que se'n va fer a temps real fins a la imatge que se'n conservava al canvi del segle XIX al XX, quan ja eren vistes amb una certa perspectiva. Precisament, aquestes pàgines tenen com a marc temporal de l'estudi dos moments clarament definits. D'una banda, els dies i les setmanes posteriors a la sessió de clausura, moment en què hi ha la primera onada intensa de continguts sobre el tema. De l'altra, en canvi, també es fa una breu ullada al que passa entre els anys 1893 i 1900, període de canvis profunds en la confecció de l'Estat espanyol i en el qual les mencions al catalanisme, els seus orígens i els seus riscos suposen una lectura habitual en la premsa espanyola tan interpretable en el seu context com fàcilment transportable i aplicable a qualsevol moment de la centúria i quart després dels últims dies del mes de març d'aquell 1892.

2. MARÇ I ABRIL DE 1892

2.1. *Tots aquests senyors que venen: les Bases a la premsa manresana*

Parlar de la cobertura de l'aprovació de les Bases de Manresa en la premsa de la capital del Bages del 1892 és fer-ho, sense cap mena de dubte, del *Setmanari Català*. Sota la direcció de Lluís Espinalt, també participant en els debats, el setmanari va treure pit de la seva condició d'única publicació important en català a la ciutat i va bolcar els seus recursos en la cita catalanista al llarg de tres exemplars, entre el 24 de març i el 14 d'abril.

El vincle del *Setmanari Català* amb l'Assemblea de la Unió Catalanista comença la vigília de l'inici de les

sessions, amb una edició especial que es reeditarà per ser distribuïda entre els ponents¹ i que és una barreja entre articles sobre la qüestió catalanista i el que actualment podríem considerar una guia turística de la capital del Bages en la qual sobresurten texts com el «Brevíssim resum històric y guia de Manresa», que glossa els monuments més destacats de la ciutat i lloa passatges de la seva història antiga,² econòmica i espiritual, amb referències als seus religiosos i, evidentment, al pas de sant Ignasi de Loiola per la capella de la Guia i per la Cova. Reforça aquest sentiment de divulgació una llista dels atractius turístics locals sota el títol «Lo principal que pot visitar lo foraster» i que precedeix els textos dedicats a les sessions que començaran el 25 de març, amb qüestions pràctiques com la relació dels ponents i els temes que s'hi tractaran o la convocatòria d'un banquet de benvinguda per a aquell mateix dissabte.

Atesa la seva periodicitat setmanal, però, l'exemplar del *Setmanari Català* dedicat de ple a la discussió de les Bases l'hem d'anar a buscar al número 13, datat al 31 de març. Aquest número s'obre amb la reproducció íntegra del discurs que Lluís Espinalt i Padró, director del setmanari, va oferir en el banquet de la Lliga Regional del dissabte 26 i en el qual va esperonar els presents a convertir-se en «apòstols» del programa aprovat, defensant un patriotisme basat en la fe³ i atacant frontalment el Govern central.⁴ L'exemplar continua amb l'enumeració de les ponències presentades i de qui en fou el responsable sense entrar en resums del contingut i, posteriorment, amb un article titulat «Bones impressions» que és un resum de la repercussió que les sessions van tenir en la premsa d'altres municipis com el Masnou i Sant Pol de Mar a partir d'un article de recull previ publicat a *La Renaixensa*.

D'aquest mateix mitjà també n'és extret un altre text, en l'edició del 7 d'abril, en el qual l'escriptor Josep Pin i Soler relata les seves «Vint hores d'estada a Manresa», una narració en què, com el propi títol indica, fa recompte del seu pas per la ciutat, que assegura haver visitat per primer cop amb motiu de les jornades de debat. Es pot considerar que, a grans trets, aquest text tanca la cobertura que el *Setmanari Català* fa de

1. La portada del número 12 s'obre amb una benvinguda als participants en l'Assemblea, als quals qualifica de «compatriotes nostres; germans nostres de nissaga, sentiments y aspiracions; missatgers y campions de la restauració de Catalunya».

2. Entre altres exaltacions, assegura que, en la història local, «existeixen vestigis prop de la confluència dels rius Llobregat i Cardener, que semblen indicar que se sa comarca fou habitada pels primers pobladors d'Espanya».

3. «Lo vertader patriotisme sense ella és inconcebible; millor encara, és estéril», *Setmanari Català* (31 març 1892).

4. «Els mals de Catalunya provenen de ser governada per gent que no sols no'ns coneix, sinó que'ns aborreix, que estima la unitat nacional no més en quant significa'l medi de tenirnos subjectes a sa explotació», *Setmanari Català* (31 març 1892).

les sessions, ja que, tot i estar-hi relacionat, el contingut polític no es manifesta per cap banda, deixant el gruix del relat en l'experiència de Pin i Soler pels carrers manresans. A partir d'aquí, el setmanari ja només tornarà al tema per reproduir el text íntegre de les bases aprovades i un telegrama de felicitació dels *fueristas* bascos publicat originàriament el 5 d'abril a *La Unión Vasco-Navarra*.

L'àmplia repercussió que el *Setmanari Català* dona a les Bases és una excepció dins del món mediàtic manresà de l'època. Un repàs a publicacions com ara la catòlica *La Verdad* ens apropa una altra realitat mediàtica, en què la qüestió catalanista passa a segon terme fins a relegar des d'un primer moment les sessions a la cinquena notícia més destacada del 26 de març, per darrere de la celebració de la festivitat de Sant Josep o una crida moral a aprendre a viure amb austeritat en temps de crisi econòmica, social i moral. Quan finalment hi fa menció, però, decideix fer-ho amb un apropament descriptiu dels fets i del contingut de les sessions que amaneix amb alguns detalls d'aprovació⁵ referents als objectius de l'Assemblea en particular i del moviment catalanista en general; això sí, evitant excessives mostres de suport o recel.

Eixamplant una mica els marges, però sense sortir de la Manresa de l'època, trobem dues publicacions que presenten un cas d'allò més particular: es tracta d'*El Vigía Manresano*, de caire republicà, i *La Voz Manresana*, de tendència carlina i dotada de l'explícit subtítol «Dios/Patria/Rey». Aquestes publicacions representen una curiositat en el panorama local, ja que tenen una base ideològica totalment oposada però dos punts de concordança: la reivindicació toponímica en la capçalera i una agra polèmica a base d'editorials i retrets creuats.

Sense entrar en detalls sobre el rerefons de la polèmica —iniciada per la disputa sobre la idoneïtat moral d'una representació escènica de la Passió de Crist i inflada per diverses confrontacions—, la celebració de la trobada de la Unió Catalanista representa en tots dos casos una notícia secundària rere les portades dedicades als retrets entrecruats.

Això no vol dir, però, que ambdós mitjans obviïn la trobada. En el cas d'*El Vigía Manresano*, per exemple, trobem dues extenses cròniques, el 26 de març i el 2 d'abril, amb una descripció del contingut de les tres sessions i en les quals preval més la informació que no pas la valoració del contingut de les xerrades o, en última instància, el suport o rebuig a les tesis presentades. Un posicionament que sembla ser també el que adop-

ta *La Voz Manresana*, malgrat que una primera observació ens previngui de tot el contrari. Així, en aquest mitjà hi trobem dues línies aparentment oposades: la primera ens remet a una actitud hostil contra l'Assemblea, que queda resumida en una brevíssima nota al final de la tercera pàgina del dia 26 de març sobre l'arribada dels ponents i que es clou d'una manera prou contundent: «No disponemos de tiempo, ni espacio para ocuparnos de dichas bases.» Punt.

La segona, del 2 d'abril, afronta el tema reprenent el relat de «las tareas de la sesión del 25 de las que dimos oportuna cuenta» prenent la celebració de l'Assemblea no ja com un acte polític catalanista sinó com una excusa per afegir «una página más de gloriosa recordación» i «un nuevo timbre de gloria» per a la ciutat. Dit d'una altra manera: ja que el mitjà està en contra del contingut de la trobada, com a mínim intenta trobar-hi un aspecte positiu pel que fa a la promoció del nom de la ciutat. Aquest escàs interès pel contingut del que es diu queda també recollit en el relat que es fa de les sessions centrals en aquest mateix exemplar, en el qual queden resumides de la manera més sintètica possible i recuperant tan sols citacions de la intervenció del dramaturg Àngel Guimerà,⁶ identificable com el ponent més fàcilment recognoscible, seguint una fórmula que va fer força fortuna, com veurem més endavant, en la premsa no local.

Lluny dels equilibris de *La Voz Manresana*, el paper imprès també va tenir espai per a posicionaments crítics i sense embuts com el de *La Fraternidad*, el batejat com a «Periódico republicano, ilustrado, de avisos y noticias». Vist l'epígraf de la capçalera, és fàcilment deduïble el seu posicionament poc propens a les idees catalanistes. A despit del neutre avís del 27 de març en què s'afirma que el mitjà prefereix esperar a tenir sobre la taula les bases aprovades per analitzar-les objectivament, la veritable càrrega frontal va arribar el dia 3 d'abril d'aquell mateix any. Mentre el *Setmanari Català* donava a conèixer el que havia donat de si la trobada, les pàgines de *La Fraternidad* posaven èmfasi en l'escassa mobilització que havien comportat tot reblant: «La Asamblea catalanista, si bien inspiró gratitud del pueblo manresano por la deferencia de que era objeto, no despertó en cambio el menor entusiasmo.»

Aquest argument del poc ressò social de la trobada és el que farà servir *La Fraternidad* per criticar, per extensió, el catalanisme polític del seu temps, moviment que no deixa de veure allunyat de la realitat social i

5. «Simpatizando vivamente con los nobles deseos que presiden en general al movimiento catalanista, anhelamos poder aplaudir y aun secundar dentro de nuestra modesta esfera, los excelentes resultados prácticos que *pro aris et focis* se proponen sin duda alcanzar los iniciadores de la asamblea», *La Verdad* (26 març 1892).

6. Com a curiositat, tot i ser l'única intervenció de la qual cita fragments textuals, *La Voz Manresana* comet una errata en citar Guimerà, ja que xifra la reducció de funcionaris que proposa el dramaturg en el 70 %, mentre que la resta de mitjans coincideixen a situar-la en el 60 %.

dotat d'un corpus ideològic vague i sense fonament;⁷ en altres paraules, acusa el moviment catalanista de «sacrificar entusiasmos, inteligencia y valiosos esfuerzos en aras de lo inútil» de cara als seus partidaris.

Aquest breu repàs a la diversitat de sensibilitats en la premsa manresana de l'època és un valuós testimoni de la cobertura de les sessions a la casa consistorial, ja que, a petita escala, sintetitzen d'una manera prou efectiva les lectures que en va fer la premsa nacional catalana, que, tot i estar separada majoritàriament de la manresana per la seixantena de quilòmetres entre la ciutat i la capital catalana, mostrarà diversos punts de proximitat amb la local, tal com veurem en l'apartat següent.

2.2. *Tot queda entre amics: les Bases vistes a la premsa catalanista*

Repassar el tractament en premsa de les reunions de l'Assemblea és sobrevolar les simpaties i els posicionaments polítics de les capçaleres de referència en la Catalunya de finals del segle XIX. En aquest sentit, el posicionament d'òrgans de comunicació profundament arrelats al catalanisme com *La Ilustració Catalana*, *La Veu de Catalunya*, *La Renaixensa* o *Lo Catalanista* ofereix ben poques sorpreses, d'acord amb allò que indiquen els seus noms. És el cas, per exemple, de *La Ilustració Catalana*, publicació quinzenal la periodicitat de la qual l'obliga a tractar el tema en una crònica partida entre una primera aproximació breu el dia 31 de març elogiant participants i intervencions⁸ i una segona lectura el 15 d'abril, ja dotada d'una certa perspectiva temporal.

Aquest segon exemplar va un pas més enllà i, a banda de glossar la importància de les sessions manresanes, dedica també part de les seves atencions a la crítica de personatges i faccions que s'han mostrat hostils als ideals defensats a l'Assemblea o a les maneres com es va dur a terme.⁹ Però la seva defensa de l'entorn catalanista no es queda aquí, ja que en aquest ma-

7. «(El catalanismo) cae en el vicio de quien enciende una vela a Dios y otra al diablo, y ese partido no llegará jamás por su esfuerzo propio a la consecución de sus deseos. De ahí que el catalanismo, en vez de aumentar, decrezca», *La Fraternidad* (3 abril 1892).

8. «Resplandí en les discussions aquell esperit de germanó que calia esperar de bons fills d'una metex mare, als qui lliga avuy encara més estretament la comunitat d'infortuni. Les opinions diferents allí expressades, en res contrarien a la unitat fonamental de la doctrina catalanista, y si es ver que la unió fa la forsa, la Assamblea té de donar per fruyt un novell crexement a la redempció de la nostra patria», *La Ilustració Catalana* (31 març 1892).

9. «Qui no vinga ab nosaltres, després del acte de Manresa, és que ja abans no venia ab nosaltres, o bé, lo qual es pitjor per ell, es que ha cambiat de pensar; nosaltres som los metexos de sempre», *La Ilustració Catalana* (31 març 1892).

teix número també dedica un espai a contextualitzar els factors polítics nacionals i estatals que van menar a la constitució de la Unió Catalanista. En altres paraules, el quinzenal detalla un memorial de greuges del Govern espanyol per tal d'ubicar els seus lectors en els motius que van motivar la necessitat d'organitzar políticament un moviment catalanista. La pura lògica d'acció i reacció aplicada a una assemblea catalanista que es presenta com a resposta a un entorn cada cop menys còmode per als regionalistes i que no sembla que hagi de virar cap a millor, i menys a curt termini.

La lectura i anàlisi d'aquests articles, però, no amaga com, seguint en la línia de la premsa de tendència política marcada, semblen més orientats a la reafirmació ideològica dels propis lectors ja convençuts que no pas a convèncer posicions confrontades.

El posicionament de *La Veu de Catalunya*, amb noms tan il·lustres a les seves files com Narcís Verdaguer i Callís i Enric Prat de la Riba, segueix unes línies mestres molt similars a les vistes fins ara a *La Ilustració Catalana*. En aquest cas, però, l'article del 3 d'abril que ret compte dels acords de l'Assemblea està precedit d'un detall d'allò més revelador sobre quin serà l'estil que seguirà: el text immediatament anterior apareix signat per Verdaguer i Callís, participant també a la trobada de la Unió Catalanista. Veient, doncs, com mitjà i notícia comparteixen protagonistes, l'enfocament global no deixa cap marge al desconcert i posa l'accent en la bona rebuda dels parlaments i a elogiar les intervencions, que ens presenten, entre d'altres, un Prat de la Riba «ple de doctrina», un Ernest Moliné intervenint «ab arguments abundants», un Guimerà llegint «una grandiloquent defensa de la base 3°» o un Permanyer parlant «ab grave eloqüencia y produint sensació forta».

El que més crida l'atenció, però, de la cobertura que fan els quatre mitjans catalanistes enumerats a l'inici d'aquest apartat al voltant de l'Assemblea és com la majoria coincideixen a dedicar un espai a criticar aquells mitjans contraris als plantejaments defensats a Manresa. Obre foc *La Veu de Catalunya*, que comença criticant els diaris nacionals i estatals que no van enviar cap redactor a la capital bagenca, optant per informar únicament a partir de telegrams d'agència.¹⁰ D'aquesta crema només se'n salva *La Vanguardia*, malgrat el posicionament ambivalent del diari que veurem més endavant.

La Veu de Catalunya és també particularment explícita en la seva condemna a la cobertura estatal, i es-

10. «Abans d'inaugurarse las sesiones de la Assamblea catalanista de Manresa, la generalitat de la gent no li dava importància; fins al punt de que la colla de diaris d'aquesta ciutat que envían un redactor especial ahont se vulla que va á estossegar un polítich, ó á fer crits de rebelió un anarquista, no tinguéren en las sesiones de la Assamblea altre representant que'1 delegat de la secció telegráfica de la premsa associada», *La Veu de Catalunya* (3 abril 1892).

pecialment al paper que tindran publicacions com *El Liberal*, però no serà l'únic mitjà a ser-ho. D'altres com *Lo Catalanista* també dispararan contra la premsa espanyola representada en capçaleres com *La Correspondencia* o *El Imparcial*, que en va fer un gra massa contra el dramaturg Àngel Guimerà per la seva participació a Manresa.¹¹

Però, dins la premsa catalanista, la celebració de l'Assemblea de la Unió no va ser igualment aplaudida per tots els sectors. La diversitat de sensibilitats en el si del regionalisme exemplificada en la pugna entre la Unió Catalanista i la Lliga Regional es va traduir en el malestar d'aquesta última, que es va considerar exclosa i marginada en les jornades de deliberació. Això es va fer especialment palès des de les pàgines de publicacions com *L'Arch de Sant Martí*, òrgan oficial de la Lliga, que ja des d'abans de la celebració de l'Assemblea alertava dels perills de divisió interna que, creien, assetjaven el catalanisme. Un cop se celebra la cita, i també en els dies posteriors, aquest to d'alerta es va tornant cada cop més agre i arriba a mostrar el seu convenciment que les sessions no serviran per a res¹² i, més endavant, es converteix en un lament explícit i resignat¹³ per haver quedat fora del debat alhora que defensa la seva concepció del catalanisme com l'única vàlida i integradora, idea que el rotatiu anirà repetint diverses setmanes. Una actitud, aquesta última, que no serà única i que coincidirà també amb la línia expressada per altres mitjans com per exemple *La Veu del Montserrat*, que, tot i mostrar-s'hi més còmode que *L'Arch de Sant Martí*, se'l veu més aviat cautelós sobre l'aplicació pràctica que puguin comportar els acords presos.

11. La participació de Guimerà a l'Assemblea de la Unió Catalanista no va estar exempta de conseqüències. Així, l'apassionat discurs a Manresa del dramaturg el va situar a l'epicentre d'una amarga polèmica el maig del mateix any 1892, quan una part de la premsa nacional va boicotejar l'estrena a Madrid de la seva obra *Judith de Welp*. Un context, aquest, en el qual nombrosos mitjans van aprofitar per retreure els fragments més incendiàries del seu parlament i utilitzar-los per acusar Guimerà, entre d'altres, d'«estómago desagradecido» per haver atacat des de l'Ajuntament manresà l'Espanya que li havia aplaudit fins aleshores les seves estrenes anteriors. Com a resposta, *Judith de Welp*, estrenada originalment a Canet de Mar l'any 1883, va ser recuperada i reivindicada amb força per part dels sectors catalanistes.

12. «¿De quina utilitat han de resultar, donchs, las sesiones de la assamblea de Manresa, si lo que allí va á discutirse está ja aprobado avans y sancionat per l'Unió desde las tenebras ahor s'hostatja?», *L'Arch de Sant Martí* (27 març 1892).

13. «Segons lo supòsit d'alguns individus de L'Unió no figurem com temps enera en lo camp catalanista ab la importancia d'avans y per mes que no se'ns convidà per causas que no arrivem a comprendre, no deixarem de fer sempre catalanisme», *L'Arch de Sant Martí* (3 abril 1892).

2.3. Pocs i malavinguts: les opinions contràries

Però si la premsa afí va mostrar obertament les seves simpaties, els mitjans nacionals que hi eren contraris tampoc no van ocultar les seves idees, en la línia vista anteriorment amb *La Fraternidad* en l'àmbit local. Aquest missatge crític amb les sessions manresanes va arribar amb força a la premsa catalana per mitjà de *La Publicidad*, diari que, d'entrada, mostra coincidències amb l'argumentari del rotatiu manresà a l'hora de subratllar l'escassa concurrència de la cita i atribuint una major expectació al gruix de moviment de gent que no pas a la naturalesa dels temes tractats a l'Assemblea.

Movent-se en l'ambigüitat constant, el mitjà combina la descripció més o menys immersiva de les sessions amb una evident manca de fervor i de confiança tant en el contingut de les trobades com en els fruits de la causa defensada. Una línia editorial ambivalent que no li va servir per evitar caure al centre de les dianes de la premsa catalanista, la qual, emparada en casos i posicionaments anteriors, no va dubtar a censurar la inclinació del mitjà.¹⁴

El cas de *La Vanguardia*, en canvi, va ser lleugerament diferent. L'enfocament que el rotatiu barceloní va fer de les sessions de la Unió Catalanista es pot dividir en dues sensibilitats en funció de si es llegeixen les cròniques de les reunions redactades per Bray o si es pren com a punt de partida l'article d'opinió escrit per Josep Roca i Roca i publicat en les seves pàgines el dia 27 de març. Així, mentre les cròniques de les sessions estan dominades per un to i un estil principalment descriptiu —en la línia del que també va fer, per exemple, el *Diario de Barcelona*—, l'opinió de Roca i Roca és una crítica furibunda executada amb un to que suggereix una superioritat moral inqüestionable per part de qui escriu i que el porta, entre altres consideracions, a jutjar d'estèrils les trobades, titllar els catalanistes d'excessivament romàntics i ridiculitzar l'elecció de Manresa com a seu de la primera trobada de la Unió.¹⁵

Malgrat el seu to, però, les crítiques formulades per Roca i Roca des de *La Vanguardia* queden molt enrere d'altres de formulades en altres mitjans autopresentats com d'informació general, com és el cas del republicà de to pamfletari *La Lucha*, editat a Girona, i que en la

14. «Lo diari *La Publicidad*, que sempre ha fet guerra als catalanistas, als qui ha pretingut ridiculisar, aplicantlos per espay de llarchs anys lo calificatí de irlandesos, s'és posada seria y medita-bunda davant del acte que ha realisat lo Catalanisme, y en un articulo de fondo ha declarat que “no aplaudeix en absolut, pero tampoco ven ab mals ulls lo congrés catalanista de Manresa”, *La Veu de Catalunya* (3 abril 1892).

15. «Ya en su primera reunión dan una prueba manifiesta de su espíritu descentralizador, dejando la capital del Principado por una ciudad secundaria, cabeza de un antiguo corregimiento», *La Vanguardia* (27 març 1892).

seva voluntat de ridiculitzar la convocatòria no dubta a afirmar, el 29 de març, que «los catalanistas se han salido de madre y creo que hasta de toda la familia», citació acompanyada d'altres exclamacions de to similar¹⁶ i que en exemplars posteriors definiran amb el concepte de to «festiu» per defensar-se dels atacs rebuts per part de la premsa catalanista.

2.4. *Aquells jocs florals en prosa: les Bases en la premsa satírica*

L'actitud contundent de Roca i Roca, però, va més enllà de les pàgines de l'editorial del rotatiu barceloní. Desfermat de la cotilla del que és políticament correcte, el periodista usa les pàgines de *La Campana de Gràcia*, mitjà anticatalanista i antirepublicà del qual era director, per atacar des de l'insult i el ridícul els promotors i participants en l'Assemblea i arriba a plantejar un escenari poc menys que apocalíptic en el cas d'una Catalunya que s'arribés a regir per si mateixa.

La imatge que vol promocionar la publicació de la trobada catalanista queda més que clara en una de les primeres definicions que en fa, datada el 2 d'abril: un Carnaval massa llarg. La coincidència temporal amb la recta final de la Setmana Santa d'aquell any va servir l'excusa perfecta al rotatiu per ridiculitzar els assistents, als quals defineix de «trovadors sense guitarra, vestits de paysá» reunits amb l'únic objectiu, afirma, de «redimir Catalunya y passar tres dies alegrement». O dit implícitament, omplir les hores entre sucosos banquets tot creient dur a terme quelcom transcendent davant la passivitat de l'autoritat,¹⁷ a la qual veu en certa manera responsable de tolerar i donar ales a la trobada.

Un humor menys destraler, tot i que igualment àcid i punyent, és el que va fer servir, en canvi, *L'Esquella de la Torratxa*, l'altre gran publicació satírica de l'època. Tot i que ambdues publicacions compartien part de la nòmina de col·laboradors i tenien un director comú en la figura de Roca i Roca, la tendència menys dirigida a les qüestions de tipus polític que traspuaven les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa* va desembocar en un tractament menys virulent vers els congressistes de la Unió i la seva causa i marcat, en

16. «Rogamos a nuestros lectores que no pierdan una sola noticia de lo que hacen estos señores en Manresa porque será lástima romper el hilo de los acontecimientos grandiosos que allí se desarrollan. De ellos depende nuestra salvación y la de nuestra patria. Sus decisiones van a causar sensación en las naciones europeas. Pobres regionalistas. Suerte que les ha dado por ahí», *La Lu-cha* (29 març 1892).

17. «Sembla que l'autoritat s'ha mirat la cosa ab indiferència, suposant que'l congrés de Manresa no portava malícia; pero a bon segur que si hagués pensat que allí's donarian notas tan agudas y s'exposarian plans tan trascendentals, hi hauria enviat un parell de guarda-paseos pera tenir los catalanistas a rotlo y ficals'hi dissimuladament la pó al cos», *La Campana de Gràcia* (2 abril 1892).

aquesta ocasió, per un humor a estones esmolat, a estones condescendent.

En aquest sentit, mentre que *La Campana de Gràcia* traurà tot el suc possible al contingut dels textos aprovats, *L'Esquella de la Torratxa* posarà el focus sobre la forma i, principalment, sobre el perfil dels participants en les sessions, tot donant peu a la definició de les Bases de Manresa com «uns Jocs Florals en prosa», en la seva edició de l'1 d'abril de 1892. I el joc de paraules no queda aquí, ja que la paròdia pel contingut excessivament literari i literaturitzat de la cita també es posa en relleu en alguns dels paràgrafs dels textos publicats, com és el cas d'una hipotètica reescriptura dels punt aprovats tal com si es tractés de les bases d'un certamen literari o les mofes davant la divisió d'opinions i perfils econòmics i socials entre els assistents, més enllà del sentiment de pertinença catalanista.¹⁸ A diferència del que va fer la seva publicació germana, *L'Esquella de la Torratxa* va allargar durant diversos números els seus acudits sobre la celebració manresana, encara que a partir de l'exemplar del 8 d'abril aquestes bromes van quedar reduïdes a notes esporàdiques a la secció «Esquellots» i, en diversos casos, en forma de respostes o falses reaccions a comentaris difosos anteriorment en altres mitjans.

3. DE MANILA A L'HAVANA AMB ESCALA A MANRESA. EL RESSÒ DE LES BASES EN LA PREMSA ESPANYOLA

3.1. *Com a curiositat: l'impacte a temps real*

Com en la premsa catalana, les sessions de discussió de les Bases de Manresa van passar relativament desapercibudes entre els mitjans d'àmbit estatal. O com a mínim, d'una manera parcial, ja que si bé és cert que nombrosos mitjans van publicar gasetilles informant de l'inici de les sessions i breus explicacions dels temes que s'hi van tractar, solen aparèixer d'una manera dispersa i barrejades entre informacions completament aleatòries i donant peu a situacions tan inversemblants com la de l'exemplar d'*El Noticiero Balear* del 30 de març de 1892, dinou línies del qual dedicades al tema apareixen emmarcades entre un accident de pesca al riu Onyar i la relació d'unes maniobres militars a Carabanchel.

Si bé és cert que, per tirada i àmbit d'influència, *El Noticiero Balear* no pot ser pres com un exemple paradigmàtic de la premsa de més difusió, sí que se'l pot

18. «Hi ha qui porta molt á gust la boyna y qui per res del món renuncia al gorro-frigi, com existeix també qui's tanca en un cómodo terme mitj disposat á girar com las banderetas dels campanars al impuls dels vents predominants», *L'Esquella de la Torratxa* (1 abril 1892).

considerar prou representatiu d'allò que va ser el tractament de les Bases en la premsa perifèrica respecte a Madrid i els seus cercles de poder propers.

La premsa política i la vinculada directament als partits és un cas a part. Prenem, per exemple, el cas d'*El Correo Español*, diari que ja en el seu epígraf es defineix sense cap mena de complex com a tradicionalista. Partint d'aquesta autodescripció, el possible posicionament del rotatiu s'endevina a priori com a mínim d'un cert recel vers les sessions. Un recel que apareix, encara que d'una manera més o menys subtil, intentant descriure de passada el contingut de les xerrades i oferint més detall en els casos en què les declaracions constitueixen una al·lusió més sensible cap a la resta de l'Estat i, especialment, quan qui les formula pot ser més fàcilment recognoscible per al lector, com és el cas de Guimerà.

L'èmfasi en la intervenció del dramaturg és un nexa comú que comparteixen la majoria dels mitjans espanyols que parlen de les Bases, i, més concretament, l'èmfasi en dues de les imatges que va emprar per il·lustrar el seu discurs: la del mar que escup els cadàvers i el concepte d'una Espanya imaginada com un monstre amb cent peus i un sol estómac, les quals van ser part de la base del moviment hostil a l'autor que hem apuntat abans.

Més enllà de les citacions a Guimerà, es dona també el cas que la breu crònica publicada a *El Correo Español* es correspon mot per mot a la que utilitza *La Correspondencia de España*, així com també coincideix, pel que fa a alguns dels aspectes que se'n destaquen, a les publicades per altres coetanis. Això ens remet a la més que possible existència d'una sola font per al gruix de publicacions, fàcil identificable al paper d'una agència treballant via telegrama per a diversos mitjans tal com hem vist abans que criticava una part de la premsa catalanista.

Qui sí que es desmarca d'aquesta línia general per adoptar un to més bel·ligerant és el rotatiu madrileny *El Liberal*, al qual tant havia criticat la premsa catalanista i que ja el dia 27 de març dedica un espai de la seva portada a la qüestió regionalista i, a diferència del que fan la majoria de mitjans, signada a títol particular a nom de Rico. Per acabar d'individualitzar aquesta cobertura, *El Liberal* deixa en un racó la descripció de les sessions que sí que fan d'altres i se centra a oferir una imatge tancada i desagradable d'uns regionalistes obcecats en la seva pròpia realitat,¹⁹ obviada pel gros del públic.

19. «Niegan el derecho á los que no sean catalanes, á desempeñar cargos y empleos en Cataluña. Se aprobó el proyecto por aclamación. Doy cuenta de lo ocurrido en este Congreso, á título de curiosidad, debiendo advertir que la gran mayoría de los catalanes no están conformes con estas doctrinas, constituyendo los catalanistas una exígua minoría», *El Liberal* (27 març 1892).

També *El Imparcial* d'Eduardo Gasset y Artime, avi del filòsof José Ortega y Gasset, es va desmarcar de la crònica habitual i va carregar amb duresa des de la seva portada, en aquest cas, la del 30 de març. Una crònica que, reformulada i reelaborada en relació amb la que van publicar altres coetanis, també posa l'accent en la poca transcendència a la que està cridada la cita —justifica el fet d'informar-ne com «a título de curiosidad»— i en la crítica a Guimerà, únic dels ponents a qui cita més enllà d'anomenar-lo i recollir les línies mestres del discurs. Com no podia ser d'altra manera, la càrrega contra el dramaturg torna a venir enfocada per la via de l'estómac —«no puede decirse que el estómago del distinguido poeta es agradecido»— i de l'aïllament —«Afortunadamente, la opinión del Sr. Guimerá es suya personalísima y no participa de ella Cataluña.»

3.2. *Espanya i el colonialisme decadent: un nou prisma*

Curiosament, el ressò més notori en la premsa espanyola de l'Assemblea de Manresa i dels textos allà debatuts i aprovats no va ser immediat. Així, mentre, tal com hem vist anteriorment, l'impacte en la primavera de 1892 va ser pràcticament testimonial, des de mitjan dècada i fins a principi del segle següent s'aprecia una presència cada cop més habitual del catalanisme en les pàgines impreses a Madrid. I el que resulta més destacable: quan es menciona el regionalisme català, sovint es pren la trobada de Manresa com un punt zero del moviment; una mena de caps de Pandora de la qual emergeix un nou problema per a l'estabilitat de l'Estat espanyol —diversos mitjans començaran a emprar la fórmula «el problema catalán» per referir-se a la qüestió— i que s'afegeix a la crisi colonial que acabarà amb la independència dels territoris d'ultramar.

No en va, són diversos els diaris que no trigaran a veure en el desastre antillà una excusa que dona ales a la causa catalanista, tal com planteja obertament *El Globo* el 30 d'octubre de 1897 tot avisant com «con el pretexto de Cuba se acentúa el movimiento regionalista». Aquest discurs també es repeteix en altres publicacions com *La Izquierda Dinástica*, que un mes abans alertava de la presència en terres catalanes d'«un espíritu regionalista que casi raya la independencia» o, un any després, a l'exemplar del 19 d'octubre de 1898 de *La Época*, que subratlla com «la tendencia regionalista sigue haciendo progresos en Cataluña». Però aquests tres mitjans no són, ni de bon tros, els únics que enduixen el seu posicionament a mesura que s'apropa el tombant de segle i el debat catalanista pren cos en la societat madrilenya, fins al punt d'arribar a ser debatuda a les Corts la legalitat del moviment a principi de febrer de 1900.

Aquests articles i altres notes en mitjans com *El Correo Militar*, que des de les seves pàgines arriba a acusar el regionalisme de ser la llavor de l'anarquisme i del fraccionament nacional en un article el 27 de desembre de 1898, van coincidir en el temps amb un efecte directe dels acords presos en les Bases de Manresa, tot i que en aquest cas en els mitjans catalans. Mentre la premsa espanyola contribuïa a mantenir el regionalisme en l'agenda d'aleshores, arreu de Catalunya sorgien nombroses publicacions inspirades per la defensa dels interessos catalanistes, fins al punt que moltes no van dubtar a reproduir sota les seves capçaleres missatges en els quals manifestaven la intenció de treballar en favor dels objectius establerts al saló de sessions manresà. És el cas, per exemple, de *La Costa de Llevant*, de Mataró (1894); *Lo Pi de las Tres Brancas*, de Berga; *L'Almogàver*, de Figueres, i *Gent Nova*, de Badalona (tots tres de 1899), o *La Comarca de Lleyda* (1900) i el setmanari manresà *La Llum*, també de 1899. I n'hi ha moltes més.

Podem deduir, doncs, que a partir de mitjan dècada de 1890 la premsa d'una ideologia i de l'altra comença a donar a la cita un ressò i una transcendència lluny de la que va tenir en el seu moment. Això ens situa a les portes d'un moviment de reivindicació bidireccional dels fruits d'aquells tres dies de març a la capital del Bages, el promogut pels catalanistes en defensa del naixement teòric del seu corpus i un altre d'emprès per part dels moviments contraris al regionalisme i que, a base de repetir una i mil vegades la filiació i les repercussions del text contribueix a donar-li una capa de romanticisme que ja no l'abandonarà mai més i que elevarà definitivament les discussions dutes a terme a la ciutat a la categoria de mite fundacional del que s'entén com el catalanisme modern.

BIBLIOGRAFIA

Text central

Bases per a la Constitució Regional Catalana de Manresa: Març de 1892. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992.

Context històric

BONET, Laureano. *Literatura, regionalismo y lucha de clases: Galdós, Pereda, Narcís Oller y Ramon D. Perés*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983.

MARTORI, Joan. *La projecció d'Àngel Guimerà a Madrid (1891-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

PÉREZ FRANCESC, Joan Lluís. *Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista (1891-1899)*. Manresa: Fundació Caixa Manresa, 1992.

TERMES, Josep; COLOMINES, Agustí. *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992.

Història de la premsa

COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1997.

COSTA I OLLER, Francesc. *La premsa a Mataró (1820-1980)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1982.

GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. Barcelona: Aldea Global, 2003.

GUILLAMET LLOVERAS, Jaume [et al.] *Història de la premsa de Figueres (1809-1990)*. Figueres: Ajuntament de Figueres; Girona: Diputació de Girona, 2009.

ROSELL I PUJOL, Josep A. *La premsa a Lleida*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1987.

SISTACH, Manuel; MARTÍN, José María de. *La premsa periòdica bergadana (1812-1969)*. Berga: Edicions del Museo Municipal de Berga, 1970.

TORRENT, Joan; TESIS, Rafael. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera, 1966.

Hemeroteques digitals

Arxiu de Revistes Catalanes Antiques: <http://www.bnc.cat/digital/arca/>.

Biblioteca Virtual Prensa Histórica: <http://prensahistorica.mcu.es/es/consulta/busqueda.cmd>.

Hemeroteca de la Biblioteca Nacional de España: <http://hemerotecadigital.bne.es/index.vm>.

La Vanguardia: <http://www.lavanguardia.com/hemeroteca>.

Trencadís: <http://trencadis.diba.cat/>.

XAC premsa: <http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/#top>.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

ALOY, J.; SARDANS, J. *La República*. Manresa: Parcir, 1990. 2 v. (Història Gràfica de Manresa)

ARNABAT, R.; FERRER, X. *Ateneus: Cultura i llibertat*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya, 2015.

CAMPUBÍ, J. *Fàbriques i empreses*. Manresa: Edició de l'autor, 1995. 2 v.

FERRER, L. *Sociologia de la industrialització: De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona: Fundació Noguera; Lleida: Pagès, 2011.

- GASOL, J. M. *Caja de Ahorros de Manresa 1863-1973*. Manresa: Caja de Ahorros de Manresa, 1974.
- *Les 'Bases de Manresa': 1ª Assemblea de la Unió Catalanista*. Barcelona: Dalmau, 1987.
- Història de la ciutat de Manresa (1900-1950)*. Manresa: Caixa Manresa, 1991. 3 v.
- «Manresa». A: *Història del Bages*. Vol. 1. Manresa: Parcir, 1986.
- NADAL, J.; BENAUL, J. M.; SUDRIA, C. *Atles de la industrialització de Catalunya, 1750-2010*. Barcelona: Vicens-Vives, 2012.
- OLIVERAS, J. *Desenvolupament industrial i evolució urbana a Manresa, 1800-1870*. Manresa: Obra Cultural de la Caixa d'Estalvis de Manresa, 1985.
- *La consolidació de la ciutat industrial: Manresa (1871-1900)*. Manresa: Obra Cultural de la Caixa d'Estalvis de Manresa, 1986.
- PONS, J. *Manresa 1885-1935*. Manresa: Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 1983. 2 v.
- RUBÍ, G. «Una economia estancada, la represa de la Primera Guerra Mundial i crisi social». A: RUBÍ, G. (dir.); VIRÓS, L. *La Cambra de Comerç i Indústria de Manresa: Cent anys d'impuls econòmic*. Manresa: Cambra de Comerç de Manresa: Angle, 2006.
- RUBÍ, G.; ALOY, J. *La Restauració*. Vol. 1. Manresa: Parcir, 1996. (Història Gràfica de Manresa)
- RUBÍ, G.; FERRAN, L. *La Restauració*. Vol. 2. Manresa: Parcir, 2000. (Història Gràfica de Manresa)
- SARRET, J. *Història de Manresa*. Manresa: Impremta Sant Josep, 1921.
- *Història de la indústria, del comerç i dels gremis de Manresa*. Manresa, 1923.
- SOLÀ, A. *Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860)*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages: Col·legi d'Enginyers Industrials de Manresa, 2004.
- SOLÀ, P. *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i comarques de la seva demarcació (1874-1966)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 1993.
- TASIS, R.; TORRENT, J. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera, 1966.
- VILA, R.; VIRÓS, L. «Cambio técnico y conflicto social en la industria de las cintas de algodón». A: ARENAS, C.; FLORENCIO, A.; PONS, J. (ed.) *Trabajo y relaciones laborales en la España contemporánea*. Sevilla: Mergablum, 2001, p. 505-520.

HEMEROTECA

Diaris i revistes publicats a Manresa entre 1886 i 1906.